

N° 53

IN N O M I N E J E S U !
DISPUTATIO THEOLOGICA,
Eaq; Elenctica iterum continuata, X.

De

INTERPRETATIONE
S. SCRIPTURÆ:

DEI O. M. Auxilio;
U T E T

Veneranda Facult. Theol. suffragio, in Regiâ Academiâ
Aboënsi proponenda & examinanda,

P R A E S I D E

D N · E N E V A L D O S V E N O N I O ,
Q . G . A . S . S . Theol. Doct. Prof. & Ec-
clesiæ Aboënsis Pastore,

R E S P O N D E N T E

M A G N O B R Y N O L P H I , Echmanno,
Smol. *Bastore in Majstricpol.*

In Audit. Max. ad diem 16 Mart. Anno 1660.
yovias 1667.

A B O Æ,

Excusa à PETRO HANSONIO Acad. Typ.

Generoso atq; Nobilissimo V I N O ac Domino,
Dn. MICHAELI Gyldenstolpen;

Hereditario in Jacoila/ Kerrenheim/ Ingoin
& Heinesfors &c,

Regij Dicasterij Aboensis Assessori consultissimo, ut
& judici Territoriali in Bothnia Orientali æquissi-
mo: Mecœnati, Patrono ac Nutritio meo, multis
nominibus perpetùm suspicioendo.

U T E T

S: R: M: Secretario Revisionis;
Nobiliss: **Dn. NICOLAO Gyldenstolpet;**

Hereditario in Jacoila/ Kerrenheim &c.

Item:

Illustriss: Domini, D. Comitis Petri Brabæi, Regni Drogæli
Amanuens;

Nobiliss: **Dn. DANIELI Gyldenstolpen;**

Hereditario in Jacoila/ Kerrenheim &c,

Fautoribus ac Promotoribus meis plurimum ho-
norandis; hoc studiorum exercitium, non tam
moris, quam honoris & gratianimi pignus,
summâ devotione ac per officiosè inscribit &
offert.

MAGNUS Echman S. Smolandus,

II. Menti Scripturarum nihil est addendum,
nihilq; detrahendum:

Etenim hæc eadem non minùs quām prior Regula, manifesto Dei mandato comprehenditur, Deut. 4: 2. c. 5: 32, c. 12: 32. Prov. 30: 5. 6. Apoc. 22: 18. 19. Adde-re Scripturis est affirmare, quod in ijsdem negatur: Demere verò è contrà, est aliquid negare, quod à Spiritu S. in eis asseveratur. E. gt. Addunt Pontifices Scripturis, Decreta hominum venditantes pro verbo Dei, quia Christus ait: *Frustrà me colunt docentes doctrinæ, mandata hominum*, Mat: 15: 9. Demunt ijdem Scripturis, earum negando perspicuitatem, quia *Lex lux est*, Prov. 6: 23. Hoc sc: Deus O. M. severè prohibuit, ne verbo suo vel in totum vel ex parte aliis sensus affingatur, immisceatur, aut intrudatur, vel vi, vel dolo aut calliditate, præter, supra, infra, contra sive ultra eum, quem Deus ipse verbo suo exprimere & unicuiq; Lectori auditorive constare voluit; si enim Scriptura stule intelligatur, jam non amplius est verbum Dei, sed hominum; imo cerebri humani delirium. Ut autem juxta nominatæ hujus hypothesis saluberrimam admonitionem, viam medium ingrediamur, ad genuinum scripturarum intellectum indagandum, conductit sequentes observare Regulas.

Regula 1. Sacra Scriptura sunt legenda, audienda & explicanda *vivæχōs*, h. e. salsa quādam industria. Laudat enim Salvator Christus scribam, quod de summo præcepto ex Scripturis *vivæχōs* responderit Marc. 12: 34. simul innuens nos quoq; Scripturas sapienter legere & *vivæχōs* exponere debere, h. e. sensum verum expecta-

re à solo Christo: is enim aperuit vñv discipulorum, ut intelligerent scripturas, & ait illis: Sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati, & tertia die resurgere à mortuis, & praedicari in nomine ejus pénitentiam, &c. *Luc. 24: 45. 46. 7.* Quomodo autem Pontificij Doctores audiant solius sententiam Christi, aut quâ conscientiâ audeant præferre interpretationem Papæ & hominum sibi ab blandientium, ipsi interpretationi Spiritus Christi: Ex eo faciliè colligere est, quod malâ conscientiâ justificari vident per legem: quia tales Christum amiserunt ejusq; gratiâ exciderunt, *Gal. 5: 4.* Itaq; de genuinâ scripturæ interpretatione gloriari nunquam possunt, quippe extra gratiam constituti traduntur eis vñv adóxiuor *Rom. 1: 28.* Interea non est quæstio puerilitè de syllabis & voculis, quasi insigniora Dei oracula, vel alijs vel pluribus paucioribusve, vel transpositis verbis re-censere, aut etiam sensibus cognatis applicare probibitum esset, quia talia Prophetis usui, Apostolis, ipsiq; Christo fuisse videmus. confer *Deut. 8: 3. Matth. 4: 4. Deut. 24: 1. Matth. 5: 31. Isa. 9: 2. Matth. 5: 15. Isa. 45: 23. 24. Rom. 14: 11. Mich. 5: 2. Matth. 2. 6. Habac. 1: 5. Act. 13. 41. &c.* Summa vñvezieras, hujusq; Regulæ erit: *Commentatoris officium est, non quid ipse velit; sed quid sentiat ille, quem interpretatur, exponere: alioqui, si contraria dixerit, non tam interpres erit, quam adversarius ejus, quem nititur explanare, Hieron. n: apol. cont. Ioviniantem.*

Regula 2. *Omnis Propositione obscura ad certam disciplinam referenda, & secundum ejus principia explicanda est. Sic in dubijs scripturæ locis sententia secundum literam intellecta, si dissentiat à principijs axiomaticis,*

DE S C R I P T U R A E S. INTERPRETATIONE 171
omatis & conclusionibus Theologicis, quærendus
erit aliis sensus, qui ab ijsdem non discrepat, & *avaria*
λογια fidei consulenda. E. G. Tob. 4: 11. *Eleemosynas*
ab omni peccato & morte liberat. Litera videtur bono
operi expiationem peccati & vitæ æternæ acquisitionem
tribuere: Sed cum ea doctrina repugnet orthodoxia,
quæ docet peccatorum remissionem & salutem æter-
nam obtineri non nisi per solam applicationem meriti
Christi in gratiâ Dei fundatam, docet opera omnia, et
iam Receptorum, esse tum debita, tum imperfecta; do-
cet Eleemosynas esse hypocritis quoq; & infidelibus
communes. Ideoq; quærenda est *διάβολος* & talis sen-
sus, qui fidei non sit contrarius, & ista Tobiæ sententia,
vel de peccati pœna temporali, quam bona opera quan-
doq; avertunt, vel *μετωνυμίεως*, non de expiatione
ipsâ, sed ejusdem declaratione vel manifestatione ex-
ponenda erit.

Regula 3. *Scopus Prophete vel Apostoli diligentè est con-
siderandus.* Unde Hillarius lib. 4. de Trin. ait: *Intelli-
gentia dictorum ex sensu sumenda est dicentis.* Etenim
intentio & finis loquentis mensura est omnium dicto-
rum, quæ non patitur, ut verba vel latius extendantur
vel arctius coarctenur, quam par est. Hoc ipsum in-
nuere quoq; voluit Augustinus lib: 12. conf. c. 18. O-
mnes qui legimus, ait, *nihilimur hoc indagare atq; comprehendende
re, quod voluit ille quem legimus.* E. G. Jacobus c: 2: 14. in-
quit: *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se ha-
bere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides salva-
re eum?* Et v. 24. *Videtis, quoniam ex operibus justifica-
tur homo, & non ex fide tantum.* Ubi à veritate aposto-
licâ prorsus alienum videtur, statuere & Paulo expressè

contradicere. Verum si intentio & scopus Jacobi diligenter & accuratè consideretur, apparebit manifestissimè nullam hic esse contradictionem, neq; ullum sui dogmatis patrocinium habituros adversarios esse: Scopus n. S. Jacobi non erat præcisè, vel causas vel modum justificationis coram Deo, vel remissionis peccatorum describere, sed conditiones tantum & officia veri Christiani exponere; multi namq; reperiebantur, qui fidem & christianismum profitebantur, interèa pessimè vivebant, eà de causa ostendere conatur, quòd fides si-nè operibus non viva, sed mortua & hypocritica sit, ijq; minimè haberi debeant pro verè justis, qui non operibus bonis se justificatos esse demonstrant. Non igitur loquitur de justificatione peccatoris coram Deo, sed de justificatione Renati coram hominibus, h. e. justificationis declaratione, vel manifestatione, adeoq; justificari h. l. non est à peccatis absolvi, sed justum declarari, ut patet ex v. 18. quo sensu etiam accipitur vox justificationis Psal. 51: 6. & Rom. 3: 4.

Regula 4. Emphasis verborum accuratè est attendenda. Hoc est, quod dicit Basilius de Sp. S. c. 1. *Interpres* debet sententiam in singulis vocibus ac syllabus latenter perscrutari. Nec non Aug. lib. de vera Relig: c. 49. & 50: *Locutio divinarum scripturarum secundum cujusq; lingue proprietatem accipienda est.* Sunt n. verba signa rerum: si ergò in hiarum velut signati notitiam pervenire volueris, necesse est ut ipsa verba ceu signa studiose expendas atq; examines. Usum hujus canonis exemplis ut ostendam non est necesse, cum ea per universam scripturam occurrant.

Regula 5. Verba propria à figuratis exactè sunt discernenda.

nenda. Alias enim monstruosissimis opinionibus fœnstra aperietur. Et quidem circumspiciendum i. N^e figuratè accipienda sumantur propriè. Rectè namq; ait Augustinus Lib. 3. de Civ. D. c. 5. Cum figuratè dictum accipitur, tanquam propriè dictum sit, carnaliter sapitur. E. G. Chiliastrarum error inde traxit originem, quòd propriè intellexerint quæ à Prophetis vel à Joh: Apoc. c. 20: 4. de regno Christi post resurrectionem mille annis duraturo dicuntur. Quo in errore Tertullianum, Laurentium aliosq; veteres stetisse refert Hieronymus in c. 36. Ezech. existimantes terrestrem Hierusalem, qualis ibi describitur, iri redicatum inq; eadem, Christū cum suis regnaturum 1000. annis. Hos refutat etiam Augustinus lib. 20: de civ: D. c. 7. Sic Pontificij, locos, quos solent afferre pro stabiliendo purgatorio, ut potè figura, tè intelligendos de igne, vel probationis, vel temptationis, vel reformationis, assumunt propriè de igne materiali & urente, ut Psal. 66: 12. Mal. 3: 2. 1. Cor. 3: 15.

2. Ne intelligenda propriè, accipientur figuratè E. G. Hieronymus in Epistolā ad Pammachium testatur Originem ideò fuisse notatum, quòd historiam Genesios de Paradiso tantum intellexerit spiritualiter. Sic Pontificij crebrò literalem sensum in figuratum detorquent & prorsus alienum, ut ex nonnullis exemplis liquet: i. Reg. 17: 6. Corvi i. e. seculares; attulerunt i. e. donaverunt; carnem i. e. omnia necessaria, Eliae i. e. Monachis. i. Tim. 3: 2. Episcopus habeat, i. e. Clericus usurpet; unam uxorem i. e. unam præbendam. Gen. 1: 16. Fecit Deus duo luminaria magna in celo i. e. papam & imperatorem Romanum; Mijus i. e. Papam; ut pres effet dieti, i. e. Ecclesiæ; Et Minus h. e. Imperatorem;

ut preeffet nocti; h. e. regno seculari. Bell: lib. ii: de missâ. c. ii: Verba Christi Joh. 4: 23. sic depravat: *Vetri adoratores*, i. e. Christiani, *adorabunt*; i. e. sacrificabunt; *in spiritu & veritate*, i. e. sacrificio spirituali & vero, quale est Missa, non carnali & typico. 1. Cor: 2: 15, *Spiritualis homo judicat omnia*: i. e. Papa Romanus judicat omnia, *ipse autem à nemine judicatur*, i. e. à nullo homine potest judicari, sed à solo Deo. Sic Calvini interpretantur verba Christi Matth: 26: 26. *Accipite & comedite, hic est*; i. e. significat, *corpus meum*, ut Zwinglius; vel *Hoc est corpus meum*, i. e. hoc est signum corporis mei, ut Oecolampad. quos vivis coloribus depingit B. Lutherus Tom. iii. Jen: Germ. Das dieze wort Christi noch vast stehen pag: 381. Das Christus wort vndt meinung nach Zwingels Text also laute: Nemet hin/ ehet/ das bedeut meinen leib. Oder nach oecolampadz text also: Nemet hin/ ehet/ das ist mein leibs zeichen. Et paulo post: und rhümen den flugs darauff das wir keine schrifft haben/ die da sage/ das Christus leib im abendmal sen. Et mox: Und ist fürwar eine treffliche sache/ gleich als wenn ich zuvor leugnet das Gott Himmel und erden geschaffen hatte/ und spreche mitt Aristoteles vnd Plinius sampt andern heiden/ die welt were von Ewigkeit her: Es keme aber einer vnd hielt mir Mosen für die naßen Gen: 1. Im anfang schuff Gott Himmel vnd Erden/ wolt ich den text also machen: Gott/ der soll so viel heisen als Kuckuk/ Schuff aber so viel als fratz; himmel vnd erden/ so viel/ alz die graßmücken mitt seddern vnd mitt allen. Treffliche kunst were das etc.

Regula 6. *Coharentia textus curiosè inspicienda.* Hanc Regulam Hilarius l. 9. de Trin: sic effert: *Dictorum intelligentia, aut ex propositis, aut ex consequentibus expectetur.* Quod enim primum videbatur obscurius, per considerationem antecedentium & consequentium redditur evidentius, cum partes sibi invicem ita sunt annexæ haud raro, ut altera alterius sit ἐπεξηγεῖται & interpres. E. G. Luc. 7: 47, *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Ubi Adversarij Pontificij dilectionem constituunt causam remissionis peccatorum, pro stabiliendo merito bonorum operum, cum tam etiæ ex antecedentium & consequentium intuitu, appareat Christum argumentari ab Effectu Remissionis peccatorum: volebat enim incogitantem Petrum confundere, iniquum putantem, quod tam familiariter eum peccatrice conversaretur, & ostendere non amplius esse eam tam, sed ipsi peccata jam esse remissa, cujus rei fructus ceu signum erat, quod se tantoperè diligenter. Hoc illustrabat mox simili à duobus debitoribus sumpto, ubi condonationem majoris debiti facit causam majoris dilectionis, non contra, concludendo: *Cui minus remittitur, is minus diligit.* Ubi remissio minoris debiti, causa constituitur minoris dilectionis, non contra. Hinc cautè Hieronymus Tom: 6. Lib. 4. in Mat: c: 25. ait: *Prudentem semper admoneo lectorem, ut non superstitiosis acquiescat interpretationibus & que commaticè pro fingentium dicuntur arbitrio: sed consideret priora, media & sequentia, & nectat sibi universa que scripta sunt.*

Regula 7. *Circumstantia non sunt negligenda.* Hanc Regulam his verbis inculcat Cyrus lib. 8. Thesaur c. 2. *Ante omnia quando locum Scriptura aliquem rectè intelligere volumus*

volumus, tria diligentè consideranda sunt, Tempus quando scriptum est, quod dicitur. Persona, qua dicit. Per quam aut de quā dicitur: Et res propter quam aut de quā scribitur: sic enim absq; errore sensum poterimus rerum in vestigare. B. Meisn: 7. recenset 1. Authorem, 2. Tempus & locum 3. objectum. 4. Causam. 5. Summam & argumentum, 6. Dignitatem, 7. Divisionem. Nam in Authore, ait, cognoscitur dictorum certitudo, in tempore & loco occasio, in objecto utilitas, in causâ intelligentia, in summâ & argumento res ipsa & scopus, in dignitate authoritas, in Divisione methodus. E. G. Negant Pontificij Sacraenta V. T. contulisse gratiam justificantem & renovantem, eò quod scriptum sit 1. Cor: 7: 19. & Gal: 6: 15. Circumcisio nihil est & nihil valet. Vid. Bellarm. L. 2: de Sacram. c. 14: Verùm distingue tempora & concordabit scriptura. Dicta illa sunt ab Apostolo post ascensionem Christi, tempore N. T. & divulgati per orbem Evangelij, quod libertatem à ceremonijs legis attulit. In V. verò T. circumcisio erat Signum iustitie Rom: 4: 11.

Sic in lectione Patrum vel B. Lutheri, nemo felicitè occupabitur, nisi tenendo quo tempore quisq; tum vixerit, tum scriperit, sàpè enim securius locuti fuere non dum moto certamine, sàpè etiam ea primis annis docuerint, quæ postmodùm retractarint.

Regula 8. Loca inter se sunt conferenda, obscura cum claris, similia cum similibus & dissimilibus. Hanc Regulam Tertullianus sic effert: oportet secundum plura intelligi pauciora, & ne unus sermo alia multa evertat, secundum omnia potius, quam adversus omnia accipiens erit. Mirabilis n. Dei Providentia est, quæ & fastidio & igno-

DE SCRIPTURÆ S. INTERPRETATIONE 177
ignorantia humani ingenij occurrere voluit, ut per-
spicuis sententijs ignorantia, obscurioribus nausea,
tolleretur. Quod & Augustinus observavit l. 2. de doctrina
Christianâ c. 6. dum inquit: *Magnificè & salubriter*
Spiritus S. ita Scripturas sanctas modificavit, ut locis aperto-
ribus fami occurreret, obscurioribus a. fastidio detergeret: ni-
hil a. ferè de illis obscuritatibus eruitur, quod non dictum
planissimè alibi reperiatur. E. G. Cum Pontificij pro
confirmanda justitiâ operum, multa hinc indè coacer-
vant loca, ubi vel dilectioni, vel spei, vel eleemosy-
næ, vel alijs virtutibus salus adscribi videtur, tunc ea
sunt comparanda eum c. 3. & 4. Epistolæ ad Rom. &c. c.
2. & 3. ad Galatas &c. in quibus hæc doctrina de justi-
ficatione est domi & ordinariam sedem habet.

Regula 9. *Consulendi quoq; probati interpretes sunt.* Qui
n. volunt esse ἀντορθόδοξοι, manent ἀδιδακτοι, imò
dicente Magno Calvio, in Exegesi concionum Christi
in carne habitarum, raro aliquid boni moliuntur, sed
ob singulares opiniones suas facilimè Schismatici fiunt:
Quoniam igitur S. Scripturarum interpretatio non sit
ἰδίας ἐπιλύτεως 2. Pet. 1: 20, ideoq; adhibitis subsidijs
alijs, consulendi quoq; sunt Doctores, quorum dona
& labores Ecclesiæ dudum innotuerant, quiq; in factis
certaminibus prælia Domini præliati sunt diu. Itatn.
ne scripta eorum constituamus normam & judicem,
quod volunt Pontificij, sed testem duntaxat & jndicem
veri sensus. *Oratio in omnem diligentiam superat, unde*
quidam ex antiquis ait: *orando quam studendo, plus in co-*
gnitione Scripturarum proficitur, quod ipsum multoties
Psalmista ipse facit, præsertim vero Psal. 119. Si pro-
indè scribente Hieronymo Epist. 13. ad Paulinum, tan-

tus Propheta tenebras ignorantia confuetur, quâ nos patet
parvulos & penè lactentes inscitie nocte circumdari? sup-
plicandum igitur Domino, & diebus ac noctibus obsecrandum,
ut veniat agnus de tribu Iuda, et ipse accipiens librum signa-
tum dignetur aperire! &c

Regula 10. A sensu literali non est recedendum, nisi Scriptura S. cogat necessitas. conf. Jren: Frequens est distinctio sensus scripturæ, præsertim penes Pontificios, in *Literalem & Mysticum*, hujusq; in *Allegoricum, Typologicum & Anagogicum*: Conf: Bellarm: L. III. de V. D. c. III. Quarum prior sanctos quoq; Patres habet autores, cum certum sit applicari nonnunquam dicta præter literalem sensum, à Spiritu S. ad significacionem aliquam spiritualem, qui sensus in genere allegoricus dici solet. Interim tamen non ideo sanè plures sensus in uno scripturæ dicto à Sp. S. intentos esse, dicendum est; sed potius id statuendum, quod à Sp. S. unicus solùm intendatur describi ubivis sensus, *Literalis* nempè, quem verba immediate sive propriè sive figuratè accepta juxta ll. hermeneuticas præferunt, non obstante quod idem dictum transferatur quandoq; tum ab ipso Sp. S. tum ab interpretibus ad aliquam significacionem spiritualem seu mysticam, nequaquam ut aliis à Sp. S. indigitatus sensus præter literalem constitutatur, sed ut ejusdem dicti applicatio monstretur fuisse spiritualis. Distinguendum n. est omnino inter scripturæ sensum, & ejusdem usum: seu inter verborum sensum, & eorum accommodationem mysticam, hæc rursus sive ἔγγραφος sive ἔγγραφος fuerit, non tamen diversum introducit S. Scripturæ sensum, non hæc, quia variat eamq; à Sp. S. intentam esse ἀποδικτικῶς non constat, patentib.

etiam

DE S C R I P T U R A E S. I N T E R P R E T A T I O N E 179
etiam ipsis adversarijs. Illam quod attinet, censent nostratum nonnulli, quod quædam Scripturæ dicta, præter literalem sensum, etiam mysticum admittant. Verum nil aliud volunt, ut se ipsi explicant, quam quod ipse Sp. S. mysterium aliquod seu rem spiritualem è sensu literali eruendam esse commonstret. Ideoq; distinguendum porrò erit, inter *sensum verborum*, & *Rei descriptæ significationem typicam*; unicus namq; est sensus verborum, at per Rem ipsam ijsdem descriptam, oculis hominum Deus aliud sistere voluit, non verò per verba eam describentia. Sensus utiq; est qui verbis significatur, quia est forma verborum: Ideoq; Glassius ait: *Significatio est forma verborum in scripturas relatorum.* Phil: Sac. p. 1. t. 1, quod v. per ipsam significatur, non dicitur propriè sensus; sed antitypus. Proinde jam tertium distingue inter *Sensum verborum* & *rerum antitypum*. Sensus significatur verbis; Antitypus significatur per rem verbis descriptam, ut in descriptionibus typicis ænei serpentis, Melchizedechi, ionæ, alijsq; videre est. Si quis tamen ænigmas dicere sensum mysticum velit, rectius is erit distinguendus in allegoricum, typicum ac parabolicum, quam more Bellarminiano.

Verum, quia Papistæ contendunt unius scripturæ loci plures quandoq; esse sensus literales: nonnulli etiam è Calvinianis vocis unius geminum faciant sensum, ut potè in verbis S. ecclæ: *Editæ, Bibite &c.* Demonstrandum erit, non esse admittendos plures ejusdem sententiæ literales sensus ijsdem vocibus à Sp. S. intenos: multò minus tolerandum voces easdem ex sensu Sp. S. & propriè & impropiè accipi debere;

Quin potius asleverandum, ejusdem vocis semel tan-

tum positæ in eodem contextu, eiusdemq; textus vel dicti, sensum literalem non esse nisi unicum, quod probatur.

I. E. Naturâ sensus seu formæ verborum: unius rei una est forma specifica. At enunciatio (ne dicam de unicâ voce) est una res. E.

II. E Scripturæ certitudine: Ubi plures & diversi sensus sunt, ibi datur ambiguitas: at in scriptura non datur ambiguitas E. Sicubi verò plures sensus nonnunquam in scripturis, earundem interpretibus ocurrant; tum aut sunt congrui aut diversi; si illud, stant pro uno, si hoc, non potest nisi unicus à Sp. S. intentus esse, quippè cui moris est non ἀποφίλεσιν, ut Oraculum Delphicum & diabolicum fecit, sed solidam nobis certitudinem per voces & sententias repræsentare.

III. E. S. Scripturæ perspicuitate: quod varijs sensibus obnoxium est, id in & per se est obscurum. At S. Scriptura non est in & per se obscura, sed ut prius demonstratum est, lucida & perspicua. E.

IV. E. Naturâ vocum. Signa conceptuum Spiritus S. aliquid certi significant. At Scripturæ sunt signa conceptum Sp S. E. conseq. Majoris & Minoris probatur, quia valet idem de vocibus humanis univocis. Non a Sp. S. æquivocationib. ludit, sed sine fuko & fallaciâ loquitur, Joh. 14: 17. quia est Spiritus veritatis.

V. E Naturâ fidei. Quod parit unam fidem salvificam, erit uniforme & minimè multiforme aut ambiguum. At Scriptura parit unam salvificam fidem E. &c. probatur antecedens, quia salutariter informari ad salutem & concipere fidem nemo potest ex infirmis & incertis, quia fides est ἐλεγχός Heb: II. I. Min. prob. Ro, 10:17. Fides est ex verbo Dei, Imò una est fides, Eph: 4: 5.

VI. Ex:

VI. Ex unitate veritatis: Omne verum est unum. Script. S. sententia est vera E. &c. Major p. quia unum & verum convertuntur. Min: prob. Psal. 119: 142. Job. 17: 17. & per conseq. in una sententia divinâ, una veritas est; nam tum demum enunciatio est vera, cum unum dicatur, sed unum non dicitur, cum voci seu phrasí eidem duplex affingitur significatio in eodem loco.

VII. Et S. Scriptura fine; quod potest nos copiar: & reddere sapientes atq; instruere ad salutem, id certi ac definiti aliquid sistat intellectui nostro necesse est: at talis est Scriptura, 2. Tim. 3: 15. E. &c. Conf. Maj: probatur, quia Errorum genitrix est & quicunque semper.

Instant nonnulli è Pontificijs. a. Intellectus divinus est infinitus, ideoq; unico verbo scripto multa potest significare. R. 1. A. posse ad esse N. V. C. 2. Sensus verborum non debet estimari ex infinite intellectus divini, sed ex divina intentione. 3. Cur non in omnib. scripturæ locis plures sensus fingunt, quia tota scriptura à Deo est? Aut 4. Cur non innumeros sensus Scripturis affingunt, quia infinita mens Dei est? B. Alias non variarent interpres. R. 1. A variatione interpretationis ad variationem sensus literalis argumentari N. V. C. 2. Aliud est intentio Spiritus S. aliud est hujus vel illius Doctoris interpretatio. 3. Distingue igitur inter sensum scripturæ innatum & illatum.

Instant quoq; nonnulli è Calvinianis, è dictis Joël. 2: 13. Scindite corda vestra & non vestimenta vestra. item è 2. Cor. 3: 3. Epistola scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi. R. 1. Distinguendum est inter orationem simplicem verè unam, & conjunctam, qualis est utraq; harum nominatarum: In priori, vox Scindite, & post: vox Epistola, actu qui-

dem una est, sed virtute duplex, & proinde duplicitate significationem induit respectu duplicitatis subjecti. Altera a se res habet in propositione Eucharistica; in qua vox *Edita*, unica est, nec virtute multiplex singi debet, quia non extat ibi oratio conjuncta discreta, quæ resolvi in duas diversas possit; quippe unicus denominatur actus mandationis, & quidem paopriè intelligendus.

Regula 11. *Omnis S. Scripturæ interpretatio sit fidei analogia.* Rom. 12: 6. Hil. Lib. 1. de Trin: Optimus lector est, qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius quam importet, & retulerit magis quam attulerit, nec cogat id videri dictis contineri, quod antea lectionem præsumperit intelligendum.

Regula 12. *In mysterijs simpliciter credendum, quia ideo sunt mysteria.* Cyrillus L. 4. Thessaur. c. 13. Quia v. gestit Masenius recens ille Jesuita, in Meditatâ suâ concordiâ Protest. Cum cath. Tract. II: c. 2. p. 60. intelligere, quæ nostra protestantium sc: certitudo esse posst, dum fidei nostræ articulos S. Scripturæ conformes esse statuamus, ideoq; vide. re cupit, quâ viâ ad Scripture sensum intellectumq; penetrandum incedamus. Nam cum nobis, clarâ prius in luce, verbi Dei scripti sententia apparere debeat, quam judicare que. amus, an conformem scripture mentem sequamur: Mo. dos Regulasq; quib. ad S. Scripturæ veritatem co. gnoscendam penetremus, expendendas sibi sumit: he. n. ait, si fallere possint investigantes, nihil certitudinis ab ijs expectandum est. Quocirea illis primùm Regulas ex dili. genti nostro (protestantium, inquit) Preceptore Cunrado Die. terico, pastore Ulmensi, proponit, quibusdam etiam observati. onibus illustratas, ut ilarum veritas magis innoteat, si Diis placet, ideoq; ad Regulas à B. Da. D. Dieterico in in. stitut.

DE SCRIPTURÆ S. INTERPRETATIONE 183
stitut. Cat. edit. Giſſ. p. 44: seqq: has observationes in
cerebro Antichristi natas apponit.

I. Omnis scripturæ interpretatio sit fidei ana-
loga, Rom. 12: 6. Analogia a. fidei nihil est aliud, quam con-
ſtantia & perpetua scriptura sententia, in aperto scriptura lo-
cū exposita, Decalogo, Symbolo apostolico, orationi Dominica,
alijsq; generalibus ac manifestis, de quolibet doctrinæ capite,
scriptura dictis & axiomatis consentanea.

Observat Mafenius 1. Hypothesin regulæ banc esse,
quod Scriptura plurium sensuum capax sit; quam in fal-
sam esse demonstratum est prius ad Reg. 10. Supponit
B. Dn. D. Dietericum papizare nonnihil, vel etiam ob-
torto Collo eundem eò pertrahere laborat, dum du-
plicem veritatis theol. normam introduci his verbis
asseveret, unam sc: divinam, alteram humanam; cum
tamen id ne per somnium quidem Dieterico occur-
rat; longè alia n. est doctrina, scripturæ dictis &
axiomatis consentanea & per bonam consequentiam ē
Scriptura s. meditullio harmonicè deprompta, de quā
ceu verissimā loquitur Dietericus: alia v. est doctrina
in nonnullis conformis s. Scripturis, in multis v. dif-
formis ob traditiones Papæ & figmenta hominum, de
qua tanquam falsissimā loquitur subdolè Mafenius. 3.
Supponit quoq; mendosè, constantem & perpetuam
scripturæ sententiam posse deficere, istumq; defectum
iri suppletum ab Ecclesia, qđ: majore fide & autoritate
erit Ecclesia, i. e. homines, quām ipse Sp. Sanctus in
verbo loquens, quod tamen pereunte cœlo & terrā
nunquam peribit, Luc. 21: 33. 4. B. Augustinum L. 3: de
Doct: Christ: c. 2. quod attinet, ubiāit, Distinctio om̄is
biguorum, quæ in pronunciando aut interpretando fit, neceſ-
ſario

saria est S. Scriptura intelligentia. Id a. sit ex locis plurimis.
 Et fidei Regulâ, Ecclesiæq; autoritate. 2. Loqui B. pa-
 trem tum hic tum supra L. 2: c. 9. &c alibi, de autori-
 tate Ecclesiæ testificatoriâ: si a. testis nullam omnino
 autoritatem habeat, tum neq; fide dignandus erit. 3.
 Falso, supponit ante B. Lutherum multa scriptura lo-
 ca constantem & perpetuam in Ecclesiâ sententiam ha-
 buisse, quæ nunc in ambiguum sensum abstrahuntur:
 quam constans n. fuit illa Ecclesiæ definiti sensus senten-
 tia, videre est ex contradictionibus Joh: Hussi, Jerony-
 mi Pragensis, Bonifacij & aliorum sanctorum Martyrum,
 Papæ semper reluctantium. 6. Magnum etiam & in-
 tolerabile postulatum Misenij illud est, quod si quis con-
 troversa definiere ex scripturâ desideret, se teneatur jux-
 ta ipsius confessionem & Regulam convertere. Quis
 etiam ignarus est, Scripturæ interpretationem ut nunc,
 ita etiam olim, pro partium varietate, in diversos sensus
 fuisse abstractam. 7. Neq; Spiritum privatum secutus
 est Lutherus noster, sed Spiritum Prophetarum & A-
 postolorum; non secus ac Elias in V. & Joh: Bapt. in
 N. T. dicendi forent ausu priuato docuisse, quia pau-
 cos principiò habuerint suffragantes.

II. Omnis Scripturæ interpretatio refera-
 tur ad Dei gloriam, 1. Cor. 10: 31. Et ædifi-
 cationem proximi, 1. Cor. 14: 26. Quod Au-
 gustinus Lib. 1. de Doct. Christ. c. 35: 36. confirmat.
 Omnis ait, Scripturæ interpretatio referatur ad dilectionem
 Dei & proximi. Verba ejus in fine cap. 35. haec sunt: Quis-
 quis igitur Scripturas divinas vel quamlibet earum partes in-
 tellexisse sibi videtur, ita ut eo intellectu non edificet istam geo-
 minam charitatem, Dei & proximi, nondum intellexit.

Obsrva

*Præstantissim humanissime MAGNE Echman/
Fautor & amice per dilecte*

Singulares animi ingenijq; tui dotes sciunt multi: Sed & mihi illas honestis speciminibus probasti. Quare eas & tibi gratulabor, & alijs bonis commendabo. Tu olim cape fructum earum uberrimum, ac nunc cathedram felix interpres concende: Vale

*P E T R U S Bangh/
D. & Prof.*

Ad eundem

IN concione doctissimorum virorum, quæ habentur exercitia liberalia, ea sæpè maximam excitant laudem & gloriā. *Magna enim est admiratio copiose & sapienter posse in contentione dicere inquit Cic: de Senect:* Sed longe majorem admirationem & laudem sibi parere putamus eum, qui de rebus sacris acutè & sapienter differere novit: quem sæpè & doctè in cathedra disputantem, qui audiunt, multum intelligere & sapere haud immitò arbitrantur. Si verò in cognitione rerum sacrarum, mixta fuerit pietatis & humanitatis gravitas, nihil laude dignius, eoq; magis, si ea reperiantur in adolescentē. At hæc studia doctrinæ tibi de sacrī solidè disputanti, unā cum ætate crescunt atq; gloriam excitant. Ea Juvenis tractas, quæ viro usui esse possunt & laudi, quæ didicisse te non paenitebit. Gratulor ergo tibi mentem hanc literis moribusq; probè excultam, quoniam in sacrī qui perseverare pergit, frustrà se studijs invigilasse non existimabit. *Nihil enim jucundius senectute, studijs Juventutis optimè stipata.* Supplex itaq; Deum rogo, studijs addat successum, ut exantlati laboris fructum alacriter referre possis.

Quod

Cuod ut felicitè eveniat, tanto constat E s precor, quanto
fide virtuteq; mihi es conjunctior. Vale

Tuus

N I C. L I U N G B.

Quàm jucundum est tum, quando labor improbus ille,
Tandem præmia fert, tamquè decora sibi.
Dulcia reddantur, studijs & dulcia fiant:
Quis encomion à Pallade lausq; datur.
Omnia MAGNE tibi latus contingere cerno,
Musas ingenuas quod colis assidue,
Ceu prius ad cumulum, formica recondere victimum
Non finit; quàm æstu, sat sibi frigus habet.
Sic Tu non friges Echman missisque colendis,
Otia quam servio, Tu prius egregia
Accumulaveris, ac insignia dogmata, quodquè
Præstas Thejologo Præside sub celebri.
Gratulor hiscè tibi studij successibus amplis,
Cordicitusq; precor, præmia digna feras.
His in divinis quod pergas obsecro, certè
Non tuus in Domino sudor inanis erit.
Opto Te incoepitis stantem persistere sanctis,
Victor eris demum, latus ovans æviōr. Vale.

Ita sympathetæ suo integerrimo, in amicitiae
tesseram cecinit

ENEVALDUS N. Widbeckius
Smolandus.